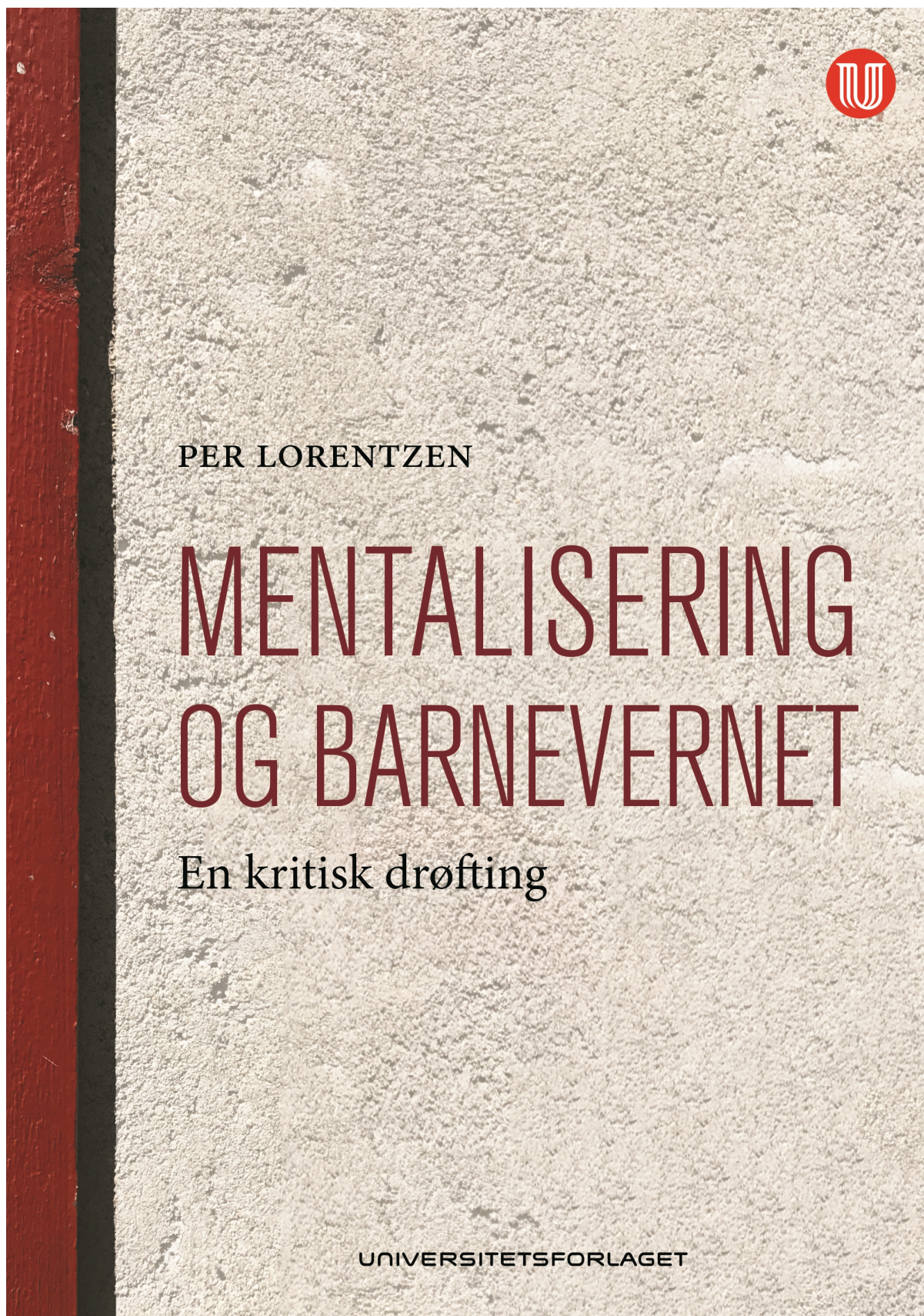

Nødvendig grunnlagskritikk

Kåre S. Olafsen

barnevernsforsker, RBUP Øst og Sør

Boken er en forfriskende og tankevekkende drøfting av metaliseringsbegrepet, men den er for lite eksplisitt på implikasjoner for praksis.

BOK *Mentalisering og barnevernet. En kritisk drøfting* FORFATTER Per Lorentzen FORLAG Universitetsforlaget ÅR 2019
SIDER 224

Mentaliseringsbegrepet er vanlig i fagsjargongen til mange helse- og sosialarbeidere, og fenomenet ses på som et viktig område når det gjelder undersøkelse og tiltaksvalg. Denne boken tar derfor opp et svært aktuelt tema. I barnevernssammenheng kan vurderinger av foreldres kapasitet for mentalisering få inngripende konsekvenser – som ved omsorgsovertagelser – og det er derfor fortjenestefullt at begrepet blir tatt opp til kritisk drøfting. Boken er skrevet som en grunnlagskritikk, der hensikten er å problematisere mentaliseringsteoriens filosofiske og psykologiske bakteppe samt dens anvendelse i barnevernsfaglige kontekster. Forfatteren av boken, Per Lorentzen, er psykolog og førstelektor ved OsloMet, der han underviser studenter i barnevern og sosialt arbeid. Han har skrevet flere lærebøker og artikler der han går kritisk til verks overfor populære begreper og praksiser, som for eksempel traumebevisst omsorg.

Fenomenologisk basert kritikk

Forfatteren tilkjenner en alternativ tilnærming med utgangspunkt i fenomenologisk tenkning

I denne boken tar han for seg mentalisering som begrep. Han viser at mentaliseringsbegrepet som teoretisk rammeverk omfatter en rekke komplekse prosesser som har å gjøre med hvordan vi forstår oss selv og andre. Forfatteren påpeker at begrepet kan få et omnipotent preg, og tilkjenner en alternativ tilnærming med utgangspunkt i fenomenologisk tenkning. Innenfor denne tradisjonen fremstår vår subjektive forståelse av andre mennesker på umiddelbare og direkte måter, og ikke noe som må tilskrives mening ut fra et indre sinn. Hovedargumentet i boken er at begrepet mentalisering er forenlig med en klassisk dualistisk sjel-kropp-forståelse av mennesket, der observasjon og fortolkning av andres *atferd* blir kongeveien til deres sinn. I en fenomenologisk forståelse, derimot, inspirert av filosofer som Maurice Merleau-Ponty og Ludwig Wittgenstein, avvises det at sinnet er noe avsondret og skjult inni oss. Følgelig avvises også at forståelse av andre mennesker baseres på slutninger fra mer eller mindre tydelige ytre tegn som atferden gir, og som en intellektuell øvelse. Som forfatteren skriver: «... vi ser ikke først rødfargen i den andres kinn, og deretter forlegenheten.»

Forfatteren tilkjenner en alternativ tilnærming med utgangspunkt i fenomenologisk tenkning

Mentalisering i barnevernet

Boken gir eksempler på bruk av mentaliseringsteori i barnevernet. Dette gjelder blant annet i saker som fremmes for fylkesnemnda. Forfatteren viser til rapporter fra sakkyndige, der det gjøres sannsynlighetsvurderinger om sammenhenger mellom grader av mentaliseringsevne hos foreldre og kvaliteten på barnets tilknytning – og dermed risiko for psykisk uhelse på kort og lang sikt. Han reiser spørsmål om manglende omsorg ensidig kan forklares med svikt i mentalisering, uten å ta hensyn til sosiokulturell og sosioøkonomisk kontekst. I boken gis flere eksempler på hvilken betydning vurdering av mentaliseringsevne kan få i dommer og vedtak i barnevernssaker. Sentralt her er at foreldres verbalisering av barnets indre liv blir altoverskyggende, uten nødvendigvis at forhold som

lav utdanning og bakgrunn fra andre oppdragerstiler blir trukket inn. Han spør også om psykologiske konstrukter kan få en *for* stor plass, og om beskrivelser av observerbare forhold kanskje ikke fremstår som tungtveiende nok.

En tankevekker

Forfatteren løfter opp en filosofisk grunnlagsdebatt og er åpen på at boken ikke dekker bredden i diskusjonen om forholdet mellom bevissthet og kropp. For min del tviler jeg på at mentaliseringsteoretikere oppfatter seg som dualister, der de anser mentale operasjoner som å ha en eksistens uavhengig av kroppen. Det er også uklart om forfatteren mener at psykologien bør tømmes for begreper om mentale representasjoner. Er det slik at samspill mellom mennesker alltid er umiddelbare og ikke påvirket av tidligere erfaringer? Det er også en svakhet ved boken at bruken av mentaliseringsbegrepet i en barnevernkontekst har fått temmelig begrenset plass. Her savner jeg en større diskusjon om implikasjoner for praksis. Hvilken rolle skal psykologiske konstrukter ha i vurderinger av for eksempel foreldres omsorgsevne? Hvordan kan man styrke multiinformantvurderinger? Dette gjelder særlig bruk av direkte observasjoner av samspill mellom foreldre og barn, både som en del av undersøkelsesarbeidet og i foreldreveiledningen. Alt i alt bidrar boken til en bevisstgjøring av fagpersoners definisjonsmakt, om og i hvilken grad vurderinger fremkommer dialogisk, og hvorvidt vurderingskriterier kan bli for lukkede og ufleksible.